

Projectar-se al món des de la Garrotxa

Rafael Aranda, Carme Pigem

i Ramon Vilalta, els integrants de l'estudi d'Olot RCR, han estat designats premi Pritzker 2017. Es tracta d'una fita històrica, un guardó conegut oficiosament com "el Nobel" de l'arquitectura.. El premi a una visió molt

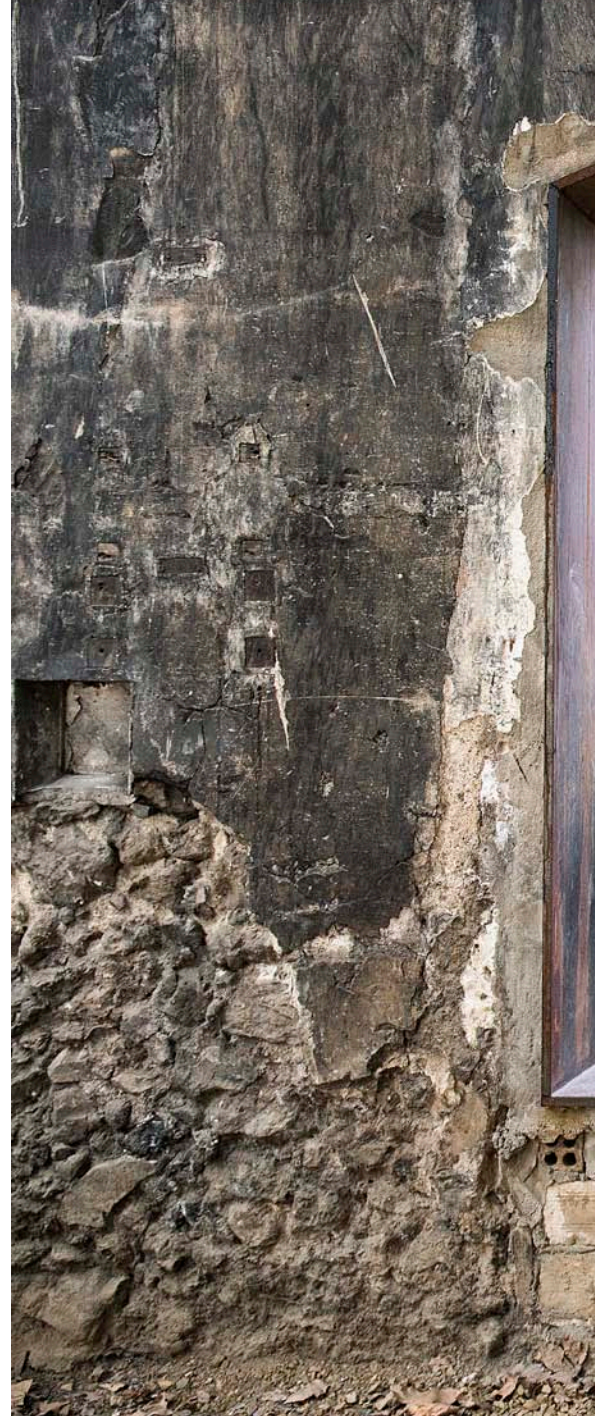
radicada en el territori, a una concepció arquitectònica que no fa concessions a la vistositat fàcil ni a la banalitat

i que ha aconseguit projectar-se al món des de la Garrotxa, una comarca prepirenaica. Parlem amb el primer equip que ha rebut aquest premi col·lectivament i fem un recorregut per les actuacions en el seu àmbit que contribuïren a llançar RCR, que il·lustren el seu discurs de l'emoció. Tota una narrativa.

*Reportatge de Xavier Aliaga
Fotografies de Robert Ramos*

En algunes de les obres RCR, fins i tot, hi ha més poètica que prosa. A través de les fotografies, pots intuir la bellesa de la cèlebre pista d'atletisme Tossols-Basil d'Olot, construïda l'any 2000 i una de les obres de referència del trio. En viu, aquesta instal·lació esportiva perfectament integrada en el paisatge, que conserva els enormes roures que tenia el paratge i bona part de la vegetació, que dissimula les petites grades entre elegants talussos, amb la pista pintada de verd, és el més semblant a un poema visual. Una obra mutant que produeix estrofes diferents a cada estació, en funció dels canvis en la flora. Un goig per a corredors i espectadors que forma part d'aquella arquitectura "emocional i experiencial" que el jurat del Pritzker citava com una de les motivacions del premi.

Hi ha més raons, és clar. Les simbolitzades per la model·lica ocupació de l'espai públic del Teatre La Lira de Ripoll (2011)

i la seua imponent estructura d'acer connectada amb un pont que fa ús d'aquell material, fins i tot a l'hora d'habilitar bancs per seure. Un espai que conté una bellesa ignota, que l'espectador ha de descodificar. Que dialoga amb l'entorn i amb tot aquell que vulga reflexionar-hi.

Una arquitectura, en ocasions, amb flaires d'espiritualisme oriental, una visió de la qual es van imbuir als seus inicis, quan sent un jove equip d'arquitectes guanyaren el concurs d'un restaurant i una zona comercial a Nagasaki. Una estada a Tòquio i un viatge pel Japó interior i els seus temples segellaren "una forta impressió", una influència ben visible en la carpa del restaurant Les Cols, un dos estrelles Michelin localitzat a Olot, amb el seu

D'esquerra a dreta, Ramon Vilalta, Rafael Aranda i Carme Pigem, en un dels racons de l'Espai Barberí, que acull l'estudi RCR.

joc d'ambients i geometries, les transicions d'espais semioberts, el mobiliari de metacrilat. Projecte connectat amb el territori a través de l'aprofitament refinat de la pedra volcànica de la Garrotxa o de la textura dels murs. Tot, amb l'objectiu de convertir cada racó en una experiència visual que reforça l'experimentació gastronòmica. El brillant interiorisme dels pavellons del restaurant n'és una altra mostra.

Justament per a la propietària i regent d'aquest restaurant, Fina Puigdevall, RCR dissenyaren la Casa Horitzó (2007), l'enigmàtica reinterpretació del mas tra-

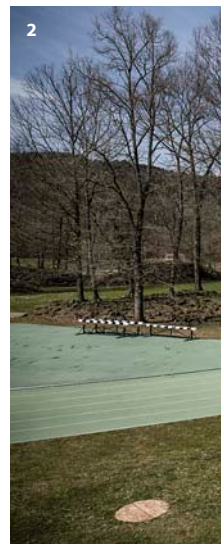
dicional que aprofita un desnivell per mimetitzar-se amb el paisatge. Proposta àrida per als ulls poc encuriosits. Una experiència única per als visitants inquiets. Més encara per als seus habitants. Tot i que, en algun moment, hagueren d'habilitar una tanca per aïllar-se de les visites massives de turistes japonesos.

L'encimbellament del Pritzker

Aquestes i altres actuacions en el territori immediat ajuden a entendre la proposta. Però el segell RCR, la convivència d'allò local i universal, fa temps que s'expandí a través d'intervencions com el

Museu Soluages de Rodez, la Biblioteca Sant Antoni-Joan Oliver de Barcelona o la Mediateca Waalse Krok de Gant, entre moltes més. Trajectòria de tres dècades adornada amb distincions a França, Gran Bretanya o els Estats Units, i també amb el Premi Nacional de Cultura de la Generalitat de Catalunya (2005).

Tanmateix, el premi Pritzker de la fundació nord-americana Hyatt, instaurat el 1979 per Jay A. Pritzker, és un altre estadi. El cim. El repàs a la nòmina de guardonats, amb referents com Richard Meier, Kenzo Tange, Oscar Niemeyer, Álvaro Siza, Norman Foster, Rem Kool-

→ haas, Zaha Hadid, Richard Rogers o Jean Nouvel, visualitza perfectament de què estem parlant. El premi al col·lectiu d'Olot, el segon a una proposta de l'Estat espanyol —el precedent fou Rafael Moneo—, el primer col·lectiu i el tercer a una dona, pertany a una opció estètica i ètica singular, que vol assenyalar el treball d'uns arquitectes que, podent establir-se en una capital connectada al món com Barcelona, decidiren radicar-se a Olot.

L'origen dels premiats és modest. Rafael Aranda, fill d'un obrer malagueny, i Ramon Vilalta, amb pare professor de dibuix i mare treballadora tèxtil, es conegueren a l'institut, a 15 anys. Més tard, a l'Escola Tècnica Superior del Vallès, coincideixen

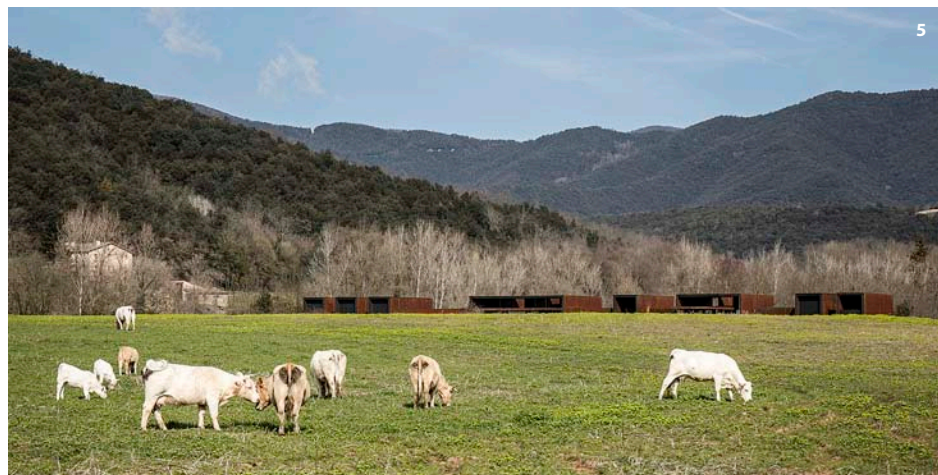
«EL MÓN ESTÀ CANVIANT. ELS PROCESSOS SÓN TAN COMPLEXOS QUE NO DEPENEN D'UNA ÚNICA PERSONA»

amb Carme Pigem, una noia d'Olot amb la qual no s'havien creuat a la capital de la Garrotxa. A l'escola, però, fan pinya. Pigem i Vilalta, fins i tot, es converteixen en parella sentimental. Amb tot, en la decisió de fer equip actua compartir ideals arquitectònics, idees que anirien modelant tots plegats. Iniciativa vital i professional decisiva. "Quan nosaltres acabem la carrera, hi havia alguns prece-

1. L'espai públic "La Lira" de Ripoll, vist des del riu.
2. La bellíssima pista d'atletisme Tossols-Basil, amb els roures del centre i el paisatge circumdant, dominant l'espai, conferint-li una singularitat radical.
3. Pavelló de bany annex a la pista. Tot, des del terra a les parets, està construït en acer.
4. i 5. Dues vistes oposades de la Casa Horitzó, a la vall de Bianya, exemple també d'integració amb el paisatge. I de recerca del benestar personal.

dents col·laboratius, però el que predominava era l'arquitecte en solitari, que aportava la seva mirada. El jurat del Pritzker, segurament, ha valorat que la nostra manera de treballar pertany als temps presents. El món està canviant molt ràpid i les coses passen a ser més col·laboratives. Els processos són tan complexos que no depenen d'una única persona", teoritza Vilalta. "Un procés que transcendeix a nosaltres tres. Si ens volguéssim quedar amb l'autoria absoluta també ens equivocariem. Això es fa en aquest estudi, amb tota la gent que es mou aquí dins. És una suma de molts moments que acaba construint les coses", rebla. "Fer arquitectura des d'aquí, fa trenta anys, no era gens fàcil. I ara tampoc. Necessites persones. I sent lluny de les escoles d'arquitectura no és senzill atraure la gent. Des del primer moment teníem clar que havíem d'obrir-nos molt. Això ha estat possible perquè se'ns ha valorat. Si no se't valora, no tens la gent que vulgui venir. És una roda", apunta Aranda.

La conversa té lloc l'estudi d'RCR, ubicat a l'antiga Fosa Artística Barberí, a Olot. Una altra inter-

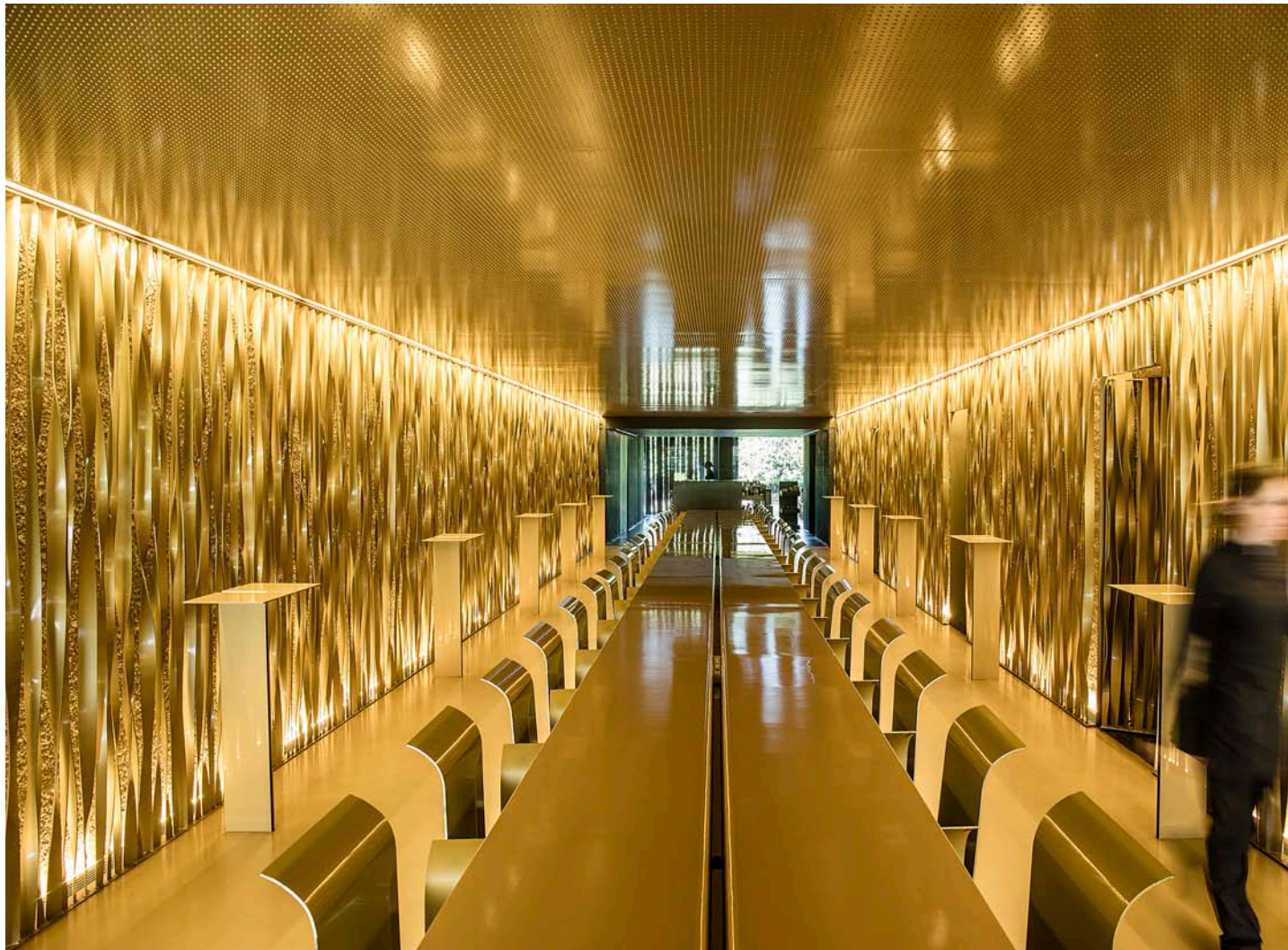
vençió totalment integrada en l'entorn, però amb una filosofia diferent: les modernes instal·lacions de treball RCR es fonen amb unes restes d'arqueologia industrial respectades de manera radical, sense embelliments ni retocs. En un contrast sorprenent que interroga el visitant. Mentrestant, al peu de les escales d'accés a les oficines hi ha unes prestatges per a sabates que el personal de l'estudi es treu per canviar-les per unes altres demés còmodes. El terra climatitzat ho fa possible. Un altra mostra de l'esperit zen que hi regna.

Tot és cridaner, des de la distribució dels espais fins a la qualitat i quantitat de la llum filtrada, passant pels lavabos i les restes de l'antiga fosa, que conviuen amb la creativitat de l'estudi a tall de vigies de temps. Un ambient de treball que imposa, d'una pau commovedora alterada aquests dies pel tràfec de periodistes. Penitència pel guardó que assumeixen amb professionalitat i afabilitat, escurçant les distàncies amb els turistes accidentals.

Mentre conversem, dues col·laboradores exploren amb una escala una monumental prestat-

geria. Quan baixen, tenen a les mans un exemplar d'EL TEMPS de l'any 1991, amb una referència a un estudi aleshores novell. El detall és significatiu. No s'arriba al Pritzker des d'una remota comarca gironina amb improvisació, sense controlar el que es diu d'RCR. En tot això, Aranda reconeix que *El Croquis*, una prestigiosa revista d'arquitectura que els ha dedicat diversos monogràfics, "tingué un pes important". "Pensàrem en el seu moment que no estaven a gust intentant publicar les obres a mesura que s'anaven finalitzant, ens agradava més que s'entengués que formaven part d'un discurs", intervé Aranda. "Vam dir que no a segons quines publicacions i apostàrem fort per estar en una revista que per a nosaltres era la número u", conclouia

El Croquis, "llibre de capçalera de molts estudiants durant la carrera", despertà l'interès de joves arquitectes de sumar-se al projecte. "S'enamoren" de l'emoció i capacitat de traspasar de l'arquitectura d'RCR, el seu punt de distinció. "Sempre ens ha atret aquesta arquitectura. I jo suposo que això ve donat per l'escola d'arquitectura i els →

→ professors que vam tenir, que ens la van transmetre, perquè hi ha escoles que van per un altre costat”, explica Aranda.

L'Studio PER de Lluís Clotet i Òscar Tusquets és una de les primeres influències dels RCR. “Gent que al seu torn bevia de Coderch, de Correa i Milà... Tot està encadenat aquí”, matisa Aranda. “Som reflex de tot un passat, d'un panorama”, completa Vilalta. Aquests dies els RCR han tingut el detall de reivindicar la figura d'Enric Miralles, el malaguanyat autor del Mercat de Santa Caterina i el català que, segons ells, hauria d'haver guanyat el Pritzker abans d'RCR. “Miralles era un personatge molt únic. És l'arquitecte més capdavanter en el sentit creatiu, tenia aquesta capacitat creativa en les seves obres que mostrava Gaudí”, assenyala Vilalta. Contra al seny de molts arquitectes catalans, Miralles representaria la rauca, “algú amb molta força expressiva que va agafar coses de l'arquitectura catalana i internacional per crear el seu món”, acota Aranda.

El pes de la Garrotxa

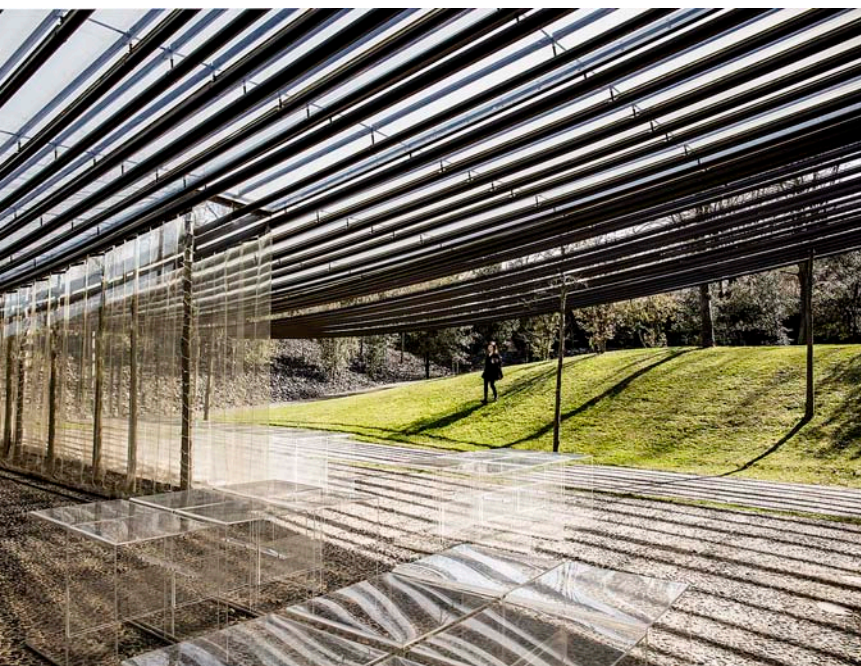
Possibles influències a banda, en el treball d'RCR hi ha també, amb matisos, l'influx de la Garrotxa. “Influeix viure en un entorn com el nostre, amb una certa personalitat paisatgística, amb un vulcanisme que li ha donat unes determinades formes, molt exuberants. Això, és clar, té influència, però sobretot en el sentit que aprenem a conviure i a llegir un territori. Un fet que podem fer extensible a uns altres indrets”, assenyala Vilalta. “Aprofundir en un determinat lloc, aquella comprensió fa possible que ho puguem aplicar a un lloc urbà. Tenim eines per conèixer uns altres indrets”, afegeix. “Som la primera generació que estudià arquitectura del paisatge a l'escola del Vallès. Fa més de trenta anys. I encara avui hi ha escoles que no tenen aquesta assignatura, la gent surt amb uns altres paràmetres”, abunda Aranda.

I com s'actua sobre un paisatge o un entorn no interioritzat, aliè a la Garrotxa? “Perquè ens han ensenyat a saber veure. I a sentir aquell lloc. I això

L'EXPERIÈNCIA DE LES COLS. En aquestes imatges, diversos detalls de l'obra en el restaurant Les Cols d'Olot i en la carpa adjacent, combinació d'experiència gastronòmica i arquitectònica.

pot donar-se a Bèlgica, a França o als països àrabs”, respon Aranda. “En els projectes ens regim per una tríada: entendre el lloc, entendre el programa, amb relació al client, i també els anhels i els somnis que tenim pel que fa a com ha d’anar allò. D’aquesta química surten les idees. Però el lloc és un element important. En moments determinats, l’arquitectura no ha tingut tant en compte aquest valor, com ara amb el postmodernisme, preocupat més per la part formal”, argumenta Vilalta.

Parlem de les influències orientals, que reconeixen sense embuts, i d’uns altres segells, com ara l’interès interdisciplinari, que els dugué a projectes com el Museu Soulages. “Vam descobrir la pintura de Pierre Soulages a través d’un llibre, i ens va interessar. Dos o tres anys després va donar la casualitat que sortí el concurs”, relata Vilalta. “Tractarem d’entendre l’obra de Soulages per veure si l’arquitectura podia impregnar-se’n. Hi havia la profunditat, l’esquinçament dels plànols... I perdona: se’ns va donar el concurs quan Soulages, que estava en el jurat, va veure en la nostra obra alguna cosa que el feia pensar en ell. No havíem fet museus, ni edificis grossos, érem els més joves i amb menys experiència, però ell va veure alguna cosa en la nostra obra”, afegeix Aranda.

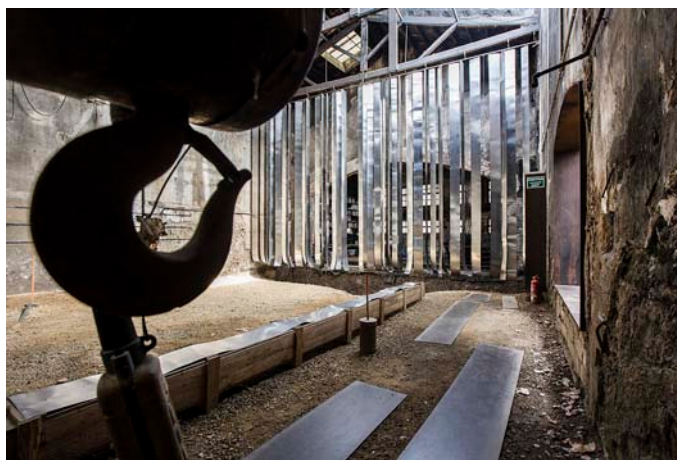
Arquitectes creatius i versàtils, que busquen solucions i línies diferents per a cada repte. “L’arquitectura és per a les persones, una experiència. Llavors, la forma ve vinculada a partir d’aquesta experiència que vols oferir. I els materials també, no són *a priori*”, il·lustra Vilalta. “Sempre ho hem entès com un camí. I sempre hem cregut que estava bé no fer allò que sabíem fer. De vegades ve a buscar-te un client que s’ha emocionat per un tipus d’obra, però nosaltres ja no som allà, ja ho hem experimentat, ja sabem, volem anar a allò desconegut. Aquell és l’objectiu”, ens diu Aranda amb convicció.

Per això RCR està fent projectes a Dubai? Canvi radical de lloc, canvi d’escala...? “Sí. I una altra cultura. Ens atreu aquesta cosa desconeguda. Però després, aquell món també ens està obrint portes →

«SEMPRE HEM CREGUT QUE ESTAVA BÉ NO FER ALLÒ QUE SABÍEM FER. JA NO SOM ALLÀ»

EL VENTRE DE LA BALENA. Al voltant d'aquestes línies, un dels racons de l'estudi d'RCR, en una antiga fosa artística, ventre de la balena creativa que dirigeixen Rafael Aranda, Carme Pigem i Rafael Vilalta, i exemple d'intervenció amb la filosofia del trio, integrada en l'espai, suggeridora. En diàleg respectuós amb l'entorn.

→ aquí”, replica ràpidament Aranda. “L'aspecte interessant de la vida és que sigui creixent, que hi hagi una certa capacitat de risc. En aquest moment la gent viu en un mar de por, de no voler traspassar coses que no són conegudes. Però l'interès de la vida passa per allò que és desconegut i pel risc. El contrari és una limitació molt gran”, explica Vilalta.

Per raons d'agenda, Carme Pigem s'incorpora en aquest punt a la conversa. Moment de parlar d'un dels escassos premis Pritzker a dones. “Aquest és un món molt masculí. I de mica en mica, això va canviant, amb matisos. Quan no-

saltres començarem a estudiar, les noies eren minoria, però ara hi ha més noies que nois estudiant arquitectura. Què passa després? El fet excepcional que jo hagi estat la primera dona que ha estat mare amb un premi Pritzker té a veure amb això. La dona, quan comença a estudiar i treballar, té les mateixes capacitats que l'home. Però quan és mare passen coses, hi ha un trencament molt important. I sóc conscient que sóc la primera perquè formo part d'un grup de tres, no hauria arribat jo sola. Segur”.

Més crítics es mostren a l'hora de parlar sobre en què consisteix l'aporta-

ció de cadascú, com es gesta la massilla d'RCR. “Tots aportem massilla, a la nostra manera”, diu Pigem amb un gran somriure. “És una química que es produeix amb el temps, com un vi, però en aquest moment hi ha més gent que en forma part. Perquè l'arquitectura és molt complexa i vol un treball molt gran, d'aprofundir, d'anar buscant”, aclareix Vilalta. “Som diferents però no som diferents”, apunta Aranda, “cap de nosaltres és més tècnic o té una visió més filosòfica que els altres, no és així”. “El treball compartit anirà a més”, recalca Vilalta, “amb una mirada desfasada es pot pensar que

compartir fa perdre energia, i no és així. És un plus. Compartir és més, dóna un fruit superior a la suma de les parts". "A nivell científic també s'està donant, hem passat dels grans noms als equips d'investigació", rebla Pigem.

Els preguntem si alguna vegada s'han sentit incompresos. "A qui li agrada la nostra obra, li agrada molt. I després hi ha gent a la qual, pel que sigui, no agrada", apunta Aranda. "Potser perquè és una obra que no deixa indiferent", prossegueix Pigem, "que forma part d'aquesta arquitectura de l'emoció. Però penso també que passa una cosa: l'arquitectura experiencial va molt lligada a la percepció. I la percepció de cada persona depèn de com la confronta amb la seva realitat i la tradueix o la digereix amb relació al seu *background*. I quan es troba alguna cosa que no pot relacionar o etiquetar, posa una distància. Davant d'allò que és diferent hi ha una reacció una mica de por. I quan s'hi barregen qüestions polítiques, bona nit i tapa't". "I després, com és una arquitectura que replanteja conceptes, maneres de dormir, de seure, de ser en un lloc... Hi ha gent que hi està disposada i gent que no, per a la qual una cadira ha de ser no sé quina cosa", puntualitza Aranda.

Els plantejem com de difícil pot ser arribar a copsar una proposta tan intel·ligent però aparentment adusta com la Casa Horitzó. "És que no està feta per ser entesa", intervé Pigem, ressaltant la incorruptible disposició a no fer concessions. Potser tothom no entén la proposta, però la cua peda-

gògica que acompanya mediàticament el Pritzker per fer entenedora la importància, el "Nobel de l'arquitectura", serveix per fer forat. És molt explicativa. "Qui ha tingut relació amb nosaltres, sigui la que sigui, sent que el premi té alguna cosa amb ell. Per a la gent que amb vint i pocs deixà el seu país i la seva família per venir a una petita ciutat com Olot, ha estat molt important, els pares interpreten que fou una bona decisió. Per a l'industrial que ha condicionat la seva vida professional per estar amb nosaltres, imagina't. I la gent del carrer, Déu n'hi do!", exclama Aranda. Incloent gent des-

«COMPARTIR NO FA PERDRE ENERGIA, ÉS UN PLUS. COMPARTIR DÓNA UNS FRUITS SUPERIORS A LA SUMA DE LES PARTS»

coneguda que s'hi aproxima i, amb un gest amable als llavis, els dóna l'enhorabona.

Pigem espera que aquest premi "faci entendre a la gent que l'arquitectura no és quelcom aliè, que forma part de la seva vida". No és retòrica: RCR posaren en marxa una fundació, Bunka, per ressaltar el valor social de l'arquitectura. D'una determinada visió, almenys. Sensibilitat i proximitat: els trets que defineixen i engrandeixen aquesta història d'èxit gestada als peus dels Pirineus. •